

การบริหารกิจกรรมนันทนาการท่องเที่ยวตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ
ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สำหรับหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน
จังหวัดลำปาง

The Tourism Recreation Activities Management According Recreation
Opportunity Spectrum by Geographic Information System of
Community Tourism Village, Lampang Province

¹วัลลภ ทองอ่อน, ²สายฝน สุเอียนเมธิ และ ³เพ็ญศิริ พันพา

¹Wallop Thongon, ²Saifon Suindaramathi, and ³Pensiri Panpa

วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

Collage of Interdisciplinary Studies, Thammasat University Lampang Campus, Thailand

E-mail: ¹wallop1234@hotmail.com, ²nsaifon@tu.ac.th, ³pen_ri@hotmail.com

Received September 2, 2023; Revised September 26, 2023; Accepted October 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปางด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ 2) เพื่อออกแบบบทเรียนแบบโมดูล และการสื่อสารชุมชน สำหรับการจัดการเชิงพื้นที่ของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการในจังหวัดลำปาง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสานวิธีศึกษาโดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และแนวคิดการบริหารกิจกรรมนันทนาการตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ พื้นที่วิจัยคือจังหวัดลำปางโดยใช้หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดเป็นกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า

1) ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง เมื่อศึกษาด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ พบว่า พื้นที่ท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ รองลงมา ได้แก่ เขตพื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลง พื้นที่ธรรมชาติสันโดษ พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ พื้นที่ชนบท และพื้นที่เมือง ตามลำดับ และ 2) บทเรียนแบบโมดูลและการสื่อสารชุมชนสำหรับการจัดการเชิงพื้นที่ของชุมชนในหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการในจังหวัดลำปาง ได้ออกแบบโมดูลการอบรมการจัดการนันทนาการเชิงพื้นที่ใน

หมู่บ้านท่องเที่ยวตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการในจังหวัดลำปาง ทำการอบรมพร้อมการทำสื่อสารชุมชน เพื่อชุมชนจะสามารถวางแผนด้านนันทนาการและประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สอดคล้องสภาพภูมิประเทศ ชุมชน และสังคม เป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนที่นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว; การบริหารกิจกรรมนันทนาการ; ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ; ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์; หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน

Abstract

The objectives of the study were to: 1) classify the Recreation Opportunity Spectrum areas of Lamphang community tourist villages; and 2) design induction modules and community communication for the spatial management of Lamphang tourism villages. The research model was a combination of methods using the Geographic Information System (GIS) and the concept of the Recreation Opportunity Spectrum according to the classification of the recreation opportunity class. The research area was Lamphang province, using the province's community tourism village as a sample group. The instrument used in the research is the Geographic Information System program.

It was found that 1) the tourism community villages were in Lamphang Province. Most of the area is in the Semi-Private Non-Motorized natural area (SPNM), followed by Rural Natural Modified (RNM), Primitive (P), Semi-Primitive Motorized Natural Areas (SPM), Rural Areas (R) and Urban Areas (Urban) and 2) Modular learning lessons and community communication for spatial management of Lamphang tourism village has designed and operated a community spatial management training modular learning based on Recreation Opportunity Spectrum concept (ROS) in Lamphang province. to manage tourism recreation activities and tourism experiences in accordance with the ecosystem and community for increase the potential of communities to sustainable tourism.

Keywords: Tourism; Tourism Recreation Activities Management; Recreation Opportunity Spectrum; Geographic Information System; Community Tourism village

บทนำ

ประเทศไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาชุมชนมีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้นทำให้เกิดรูปแบบ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community-Based Tourism) ซึ่งเป็นการจัดการที่มีกลุ่มชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเติบโตอย่างรวดเร็วระหว่าง ปี พ.ศ. 2540-2544 ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชนและการตรากฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยการท่องเที่ยวจึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน (เพชรศรี นนทศรี, 2561)

การท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นที่ต้องมีการวางแผนทั้งความพร้อมและศักยภาพที่จะลดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในด้านการทำลายแหล่งท่องเที่ยวในธรรมชาติ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทำในพื้นที่อ่อนไหว (Vulnerability tourism areas) ปัจจุบันทั้งในประเทศและต่างประเทศได้มีการนำแนวคิดของการจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการในพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อนำมาบริหารจัดการเชิงพื้นที่ให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์นันทนาการหรือการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันตามเขตนันทนาการ ตั้งแต่เขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดยไม่ใช่ยานยนต์ (Semi-primitive Non-motorized : SPNM) พื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลง (Rural Natural Modified: RNM) พื้นที่ธรรมชาติสันโดย (Primitive: P) พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดยใช่ยานยนต์ (Semi-primitive Motorized: SPM) พื้นที่ชนบท (Rural: R) และพื้นที่เมือง (Urban: U) ตามลำดับและชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมนันทนาการที่เกิดจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยโดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญ (คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547; Huang & Confer, 2009)

จังหวัดลำปาง มีหมู่บ้านท่องเที่ยวที่อยู่ในการส่งเสริมของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจำนวน 28 หมู่บ้าน ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม หากมีการออกแบบการวางแผนกิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมกับพื้นที่ให้ความสำคัญกับการจำแนกช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการโดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์การศึกษาทางด้านสารสนเทศภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่จะมุ่งศึกษาการจำแนกพื้นที่ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการยังขาดการนำพื้นที่ไปสู่การบริหารจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชนจะนำพื้นที่ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการไปบริหารจัดการทั้งด้านวิธีการและมาตรการของการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวและสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่แตกต่างกันทั้งด้านสภาพแวดล้อม สภาพการพัฒนาและการจัดการพื้นที่ ความยากง่ายในการเข้าถึง ความเป็นธรรมชาติ รูปแบบของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะดวกและมาตรการในการควบคุมนักท่องเที่ยวได้จะทำให้นักท่องเที่ยวมีประสบการณ์ท่องเที่ยวในแต่ละเขตที่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย (Huang & Confer, 2009; Bishop &

Gimblett, 2000; Aklibaşında & Bulut, 2014) เป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปางด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System)
2. เพื่อออกแบบบทเรียนแบบโมดูล (Modular Learning) และการสื่อสารชุมชน (Community communication) สำหรับการจัดการเชิงพื้นที่ของชุมชนในหมู่บ้านท่องเที่ยวตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการในจังหวัดลำปาง

การทบทวนวรรณกรรม

บทความนี้มุ่งทบทวนวรรณกรรมในสองลักษณะคือ 1) การจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการเขตท่องเที่ยวทั้งด้านการใช้ประโยชน์จากการจำแนกช่วงชั้นนันทนาการกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนโดยเฉพาะเขตที่อ่อนไหวง่ายส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่น ป่าไม้ เกาะสัตว์ป่า การศึกษาการจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการมาวางแผนการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวและการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่เหมาะสมในแต่ละเขตทั้งจากแนวความคิดของ ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2547), และ วาสนา ทองตัน (2555) ในด้านแนวความคิดเกี่ยวกับโอกาสช่วงชั้นการเกิดนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจำแนกพื้นที่นันทนาการออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อสร้างประสบการณ์นันทนาการที่แตกต่างกันจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ประโยชน์และนักจัดการพื้นที่นันทนาการและแนวความคิดการใช้ประโยชน์จากการจำแนกช่วงชั้นนันทนาการกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในเขตที่อ่อนไหวที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งการศึกษาโอกาสช่วงชั้นการเกิดนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวใน 5 ด้านคือ (1) การจำแนกเขตการท่องเที่ยว ได้แก่งานของ ศศิกานต์ บุญเมือง (2555), วาสนา ทองตัน (2555), และ Brown (1982) (2) การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของ ได้แก่งานของ อำนาจ รักษาพล และคณะ (2560), และ ขวัญฤทัย ครองยุติ (2561) (3) การศึกษาปัจจัยที่เหมาะสมเพื่อสร้างแบบจำลอง (Zoning model) เขตการท่องเที่ยว ได้แก่งานของ Tangian et al. (2018) (4) การพัฒนากิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น งานวิจัยของ Zeng et al. (2021) (5) การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเกี่ยวกับขอบเขตของขีดความสามารถในการรองรับได้ในแหล่งท่องเที่ยว (Carrying capacity) เช่น งานวิจัยของ Brown (1982) เพื่อได้องค์ความรู้และแนวคิดด้านการศึกษาโอกาสช่วงชั้นการเกิดนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวได้ในหลายลักษณะทั้งด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างนันทนาการที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ 2) การออกแบบบทเรียนแบบโมดูลและการสื่อสารชุมชน การสื่อสารชุมชนเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนที่สร้างให้คนในชุมชนจากการเป็นผู้รับสารให้สามารถเป็นผู้ส่งสารโดยการผลิตการสื่อสารได้จะทำให้เกิดการสร้างพลังอำนาจให้กับคนในชุมชน (Empowerment) การสื่อสารชุมชนอยู่ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น บทเรียนแบบโมดูล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล สื่อเสียงตามสาย วิทยุชุมชน เป็นต้นเพื่อนำมาสร้างเป็นกรอบการวิจัย ตัวแปรในการศึกษาและการบริหารกิจกรรมนันทนาการในแต่ละช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

พื้นที่ศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งศึกษาพื้นที่จังหวัดลำปางในพื้นที่ 12,533.96 ตารางกิโลเมตร โดยมุ่งศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปาง ที่อยู่ในการส่งเสริมของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง จำนวน 28 หมู่บ้าน ประกอบด้วย (1) หมู่บ้านบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (2) บ้านป่าเหมี้ยง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (3) บ้านแม่กองปิน ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (4) บ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (5) บ้านแม่ฮ้าง ตำบลนาแก อำเภองาว จังหวัดลำปาง (6) หมู่บ้านบ้านแก่น ตำบลนายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง (7) บ้านบ่อสี่เหลี่ยมตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง (8) บ้านปางมะโอ ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (9) บ้านแม่เกี๋ยง ตำบลสบป่าด อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (10) หมู่บ้านชุมชนปงยางคค ตำบลปงยางคค อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (11) บ้านแก้วโปงขาม ตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (12) บ้านจำปุย ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (13) บ้านท่าสี่ ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (14) บ้านวอแก้ว ตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (15) บ้านศาลาบัวบก ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (16) บ้านสาพะ ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (17) บ้านสาสบหก ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (18) บ้านหลุกใต้ ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (19) ชุมชนบ้านกิว ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (20) บ้านท่าซ่าง ตำบลแม่วะ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (21) บ้านทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (22) บ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (23) บ้านผาปัง ตำบลผาปัง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง (24) บ้านม่อนเขาแก้ว ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (25) บ้านเมะหลวง ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (26) บ้านศาลาเม็ง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (27) บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (28) และหมู่บ้านท่ามะโอ ตำบลวังเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

วิธีและขั้นตอนในการศึกษา

การศึกษาการจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปาง ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ มีวิธีการดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ชุดคอมพิวเตอร์ โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ระบบกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลกและแบบสำรวจข้อมูลเชิงพื้นที่ภาคสนาม

2. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้อมูลเชิงพื้นที่ที่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และข้อมูลจากการสำรวจ ประกอบด้วย 1) ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) เป็นข้อมูลแผนที่เชิงเลข (Digital map) แบบชั้นข้อมูลเชฟไฟล์ (Shape file) รูปแบบเวกเตอร์ (Vector) มาตรฐาน 1 : 50,000 ทั้งขอบเขตการปกครองระดับ จังหวัด อำเภอ และตำบล ตำแหน่งหมู่บ้าน จุดความสูง เส้นชั้นความสูง (Contour line) เส้นทางน้ำ แหล่งน้ำผิวดิน เส้นทางคมนาคมหรือถนน สิ่งปกคลุมดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน เขตป่าไม้ (กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562) และรูปแบบราสเตอร์ (Raster) ได้แก่ ข้อมูลระดับความสูงของพื้นที่ ข้อมูลความลาดชัน ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ มีความละเอียดเชิงพื้นที่เท่ากับ 50 เมตร 2) ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ได้แก่ ข้อมูลตำแหน่งและคุณลักษณะของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดลำปาง จำนวน 28 แห่ง โดยการวัดค่าพิกัดและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องด้วยแบบสำรวจข้อมูลภาคสนาม

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1) การจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปางด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

(1) สำรวจภาคสนามและรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปาง

(2) จัดทำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดลำปาง

(3) รวบรวมและปรับแก้ชั้นข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่ใช้ในการวิจัย

(4) จัดทำแผนที่การกระจายตัวของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดลำปาง

(5) ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใช้ระบบผู้เชี่ยวชาญ ใช้องค์ความรู้จากการสำรวจภาคสนามในการกำหนดกฎเกณฑ์ในการจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

(6) วางแผนการดำเนินงานในการจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดลำปาง ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

(7) จัดทำแผนที่ฐานเพื่อใช้ในการสำรวจภาคสนาม

(8) สำรวจภาคสนามหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปาง เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่โดยใช้แบบสำรวจและเก็บข้อมูลเชิงตำแหน่ง

(9) นำเข้าข้อมูลเชิงบรรยายและข้อมูลเชิงพื้นที่ จัดทำชั้นข้อมูลหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

(10) กำหนดเกณฑ์การจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน โดยมีเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์จำนวน 4 ตัวเกณฑ์ ได้แก่ ระยะห่างจากถนนสายหลัก ระยะห่างจากถนนสายรอง ขนาดพื้นที่ป่าธรรมชาติที่ติดต่อกันและการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน

(11) วิเคราะห์ข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ตามเกณฑ์ โดยใช้หลักการซ้อนทับข้อมูลแบบเวกเตอร์

(12) จัดทำแผนที่ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปาง ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

2) การออกแบบบทเรียนแบบโมดูลและการสื่อสารชุมชน สำหรับการจัดการเชิงพื้นที่ของชุมชนในหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการในจังหวัดลำปาง มีดังนี้

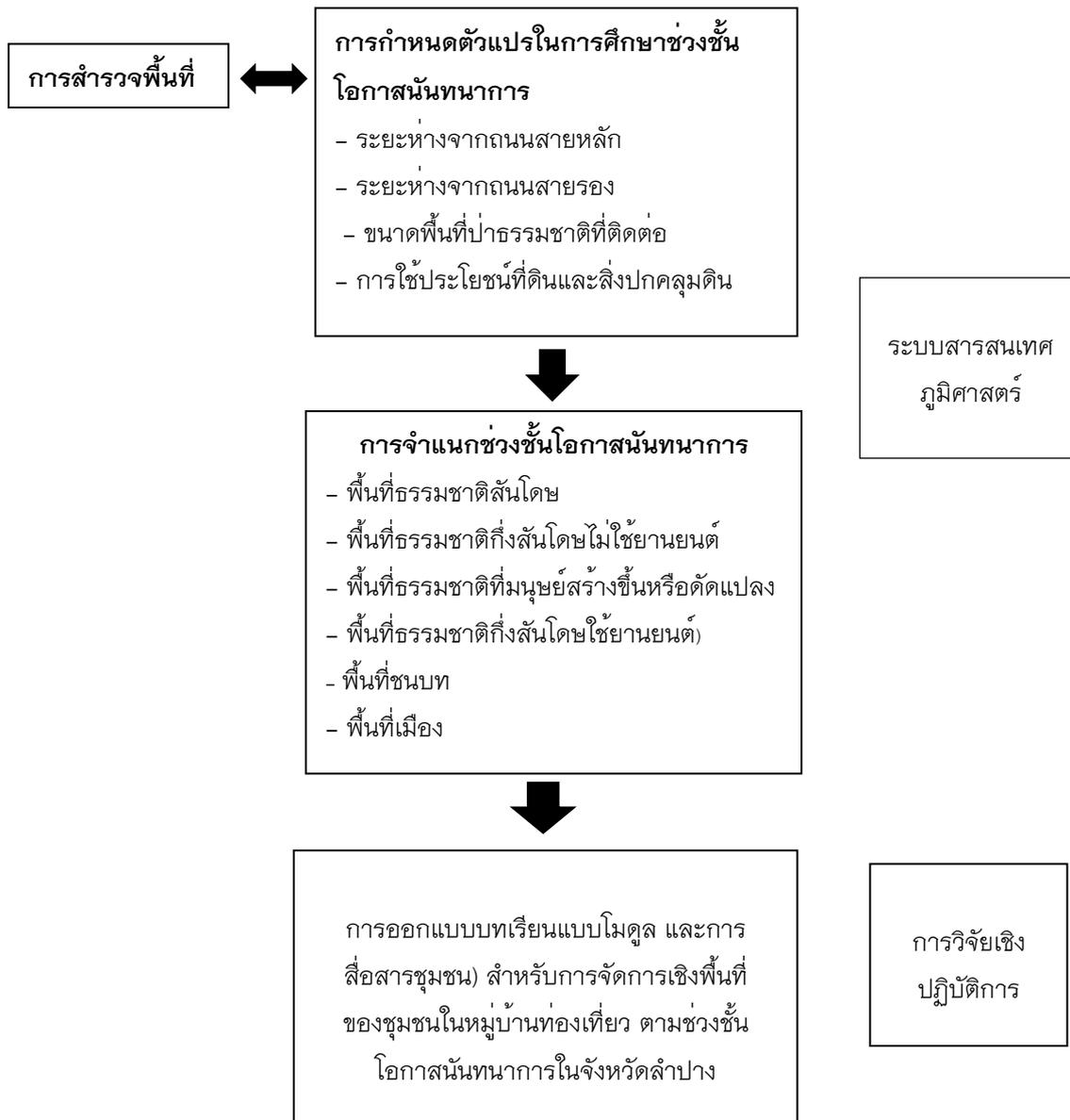
(1) วิเคราะห์พื้นที่ของหมู่บ้านท่องเที่ยวจังหวัดลำปางตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ใน 6 ช่วงชั้น คือ พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดยไม่ใช่ยานยนต์ (SPNM) พื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลง (RNM) พื้นที่ธรรมชาติสันโดย (P) พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดยใช้ยานยนต์ (SPM) พื้นที่ชนบท (R) และพื้นที่เมือง (U)

(2) ขึ้นผลิตบทเรียนแบบโมดูลและสื่อสารชุมชน มุ่งทำการผลิตหลักสูตรแบบโมดูลและสื่อสารชุมชนตามเขตช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการในพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนและดำเนินการอบรมและการสร้างสื่อชุมชนที่เหมาะสมตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการดังแผนภูมิที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์ในการจำแนกช่วงชั้นโอกาสอันหนักหนากการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

ช่วงชั้นโอกาส อันหนักหนากการ	คำย่อ	ระยะห่างจาก ถนนสายหลัก (กิโลเมตร)	ระยะห่างจาก ถนนสายรอง (กิโลเมตร)	ขนาดพื้นที่ป่า ธรรมชาติที่ ติดต่อกัน (ตารางกิโลเมตร)	การใช้ประโยชน์ ที่ดินและสิ่งปก คลุมดิน
พื้นที่ธรรมชาติสันโดษ	P	>5	>1	>10	พื้นที่ป่าไม้
พื้นที่ธรรมชาติกึ่ง สันโดษไม่ใช้ยานยนต์	SPNM	>5	>1	≤10	พื้นที่ป่าไม้
พื้นที่ธรรมชาติกึ่ง สันโดษโดยใช้ยานยนต์	SPM	1-5	≤1	ไม่จำกัด	พื้นที่ป่าไม้
พื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์ สร้างขึ้นหรือดัดแปลง	RN-M	≤1	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	พื้นที่เกษตรกรรม
พื้นที่ชนบท	R	>1	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ชนบทหรือเขตที่อยู่ อาศัยอื่น ๆ
พื้นที่เมือง	U	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ชุมชนเมืองและ เทศบาลเมือง

แหล่งที่มา: ดัดแปลงจาก ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2547), และ วาสนา ทองตัน (2555)

แผนภูมิที่ 1 ระเบียบวิธีวิจัย

ผลการวิจัย

1. การจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปางด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

ผลการวิจัยสามารถสร้างแผนที่ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ เมื่อพิจารณาด้านเนื้อที่ พบว่าช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของการท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางอยู่ในกลุ่มพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดยไม่ใช้ยานยนต์ (SPNM) ซึ่งมีพื้นที่ 6,103.15 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 48.69 รองลงมา ได้แก่ พื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลง (RNM ร้อยละ 23.76) พื้นที่ธรรมชาติสันโดย (P ร้อยละ 20.05) พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดยใช้ยานยนต์ (SPM ร้อยละ 4.47) พื้นที่ชนบท (R ร้อยละ 2.01) พื้นที่เมือง (U ร้อยละ

อำเภอห้างฉัตร มีสัดส่วนของช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ 3 อันดับแรก ได้แก่ กลุ่มพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ พื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลง และพื้นที่ธรรมชาติสันโดษ

ส่วนผลการวิเคราะห์ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปางด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และวิเคราะห์วัตถุประสงค์การท่องเที่ยว กิจกรรมนันทนาการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับเขตโอกาสการเกิดนันทนาการ สามารถจำแนกหมู่บ้านท่องเที่ยวของจังหวัดลำปางได้ 5 กลุ่มคือ

1) แหล่งท่องเที่ยวชุมชนในกลุ่มพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ (SPNM) ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง บ้านป่าเหมี้ยง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง บ้านแม่กองปิน ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง บ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง บ้านแม่ฮ้าง ตำบลนาแก อำเภองาว จังหวัดลำปาง แหล่งท่องเที่ยวชุมชนกลุ่มนี้ควรมีวัตถุประสงค์และแนวทางในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวและนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยว คือ (1) ให้พื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชนส่วนใหญ่ให้คงความเป็นธรรมชาติ กิจกรรมท่องเที่ยวเน้นให้นักท่องเที่ยวพึ่งพาอาศัยตนเองและเกิดความรู้สึกภูมิใจเมื่อสามารถเอาชนะความยากลำบาก (2) กิจกรรมท่องเที่ยวต้องเน้นประสบการณ์สงบ สันโดษและอิสระ (3) มุ่งเน้นให้พื้นที่ท่องเที่ยวเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการรักษาระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

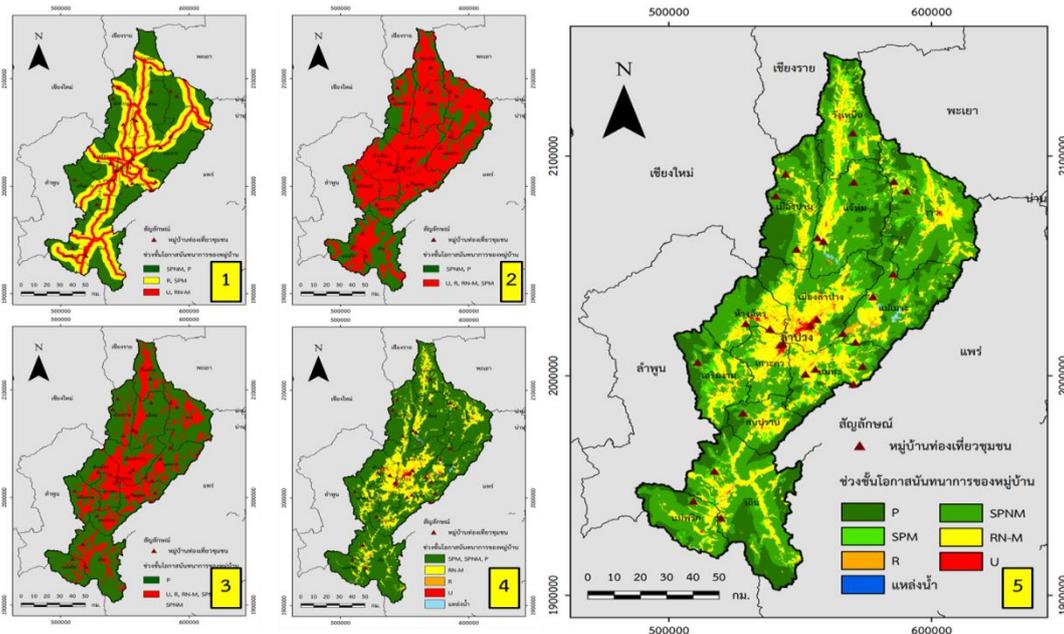
2) แหล่งท่องเที่ยวชุมชนในกลุ่มพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ (SPM) ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านบ้านแก่น ตำบลนายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง บ้านบ่อสี่เหลี่ยมตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง บ้านปางมะโอ ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง บ้านแม่เกี๋ยง ตำบลสบป่าด อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง แหล่งท่องเที่ยวชุมชนกลุ่มนี้ควรมีแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยว คือ (1) ชุมชนต้องจัดการพื้นที่ส่วนใหญ่ให้คงความเป็นธรรมชาติ (2) กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องมุ่งเน้นประสบการณ์สงบ ใกล้ชิดกับธรรมชาติและ (3) ชุมชนต้องจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการรักษาระบบนิเวศ

3) แหล่งท่องเที่ยวชุมชนในกลุ่มพื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลง (RNM) ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านชุมชนปงยางคค ตำบลปงยางคค อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง บ้านแก้วโปงขาม ตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง บ้านจำปุย ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง บ้านท่าสี่ ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง บ้านวอแก้ว ตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง บ้านศาลาบัวบก ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง บ้านสาแพะ ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง บ้านสาสบหก ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง บ้านหลูกใต้ ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง แหล่งท่องเที่ยวชุมชนกลุ่มนี้ควรมีวัตถุประสงค์และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมนันทนาการ คือ (1) ชุมชนสามารถจัดการให้เกิดสิ่ง

ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวในลักษณะสภาพการเลียนแบบธรรมชาติได้ (2) ชุมชนสามารถจัดประสบการณ์ท่องเที่ยวแบบสะดวกสบายและใกล้ชิดกับธรรมชาติที่เกิดจากการปรุงแต่งของชุมชนได้

4) แหล่งท่องเที่ยวชุมชนในกลุ่มพื้นที่ชนบท (R) ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ ชุมชนบ้านกิว ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง บ้านท่าช้าง ตำบลแม่วะ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง บ้านทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง บ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง บ้านผาบึง ตำบลผาบึง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง บ้านม่อนเขาแก้ว ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง บ้านแม่ะหลวง ตำบลแม่ะหลวง อำเภอแม่ะหลวง จังหวัดลำปาง บ้านศาลาเม้ง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และ บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง แหล่งท่องเที่ยวชุมชนกลุ่มนี้ควรมีวัตถุประสงค์ในการจัดการท่องเที่ยวและกิจกรรมนันทนาการ คือ (1) ชุมชนสามารถพัฒนาพื้นที่หรือการปรุงแต่งที่ไม่ใช่ธรรมชาติและกิจกรรมทางสังคมที่มีการพบปะคนจำนวนมากได้ (2) ชุมชนสามารถจัดหาความสะดวกสบายในลักษณะของเมืองหรือนอกเมืองได้ (3) ชุมชนสามารถสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวแบบสะดวกสบายและเน้นการปรุงแต่งที่ไม่ใช่ธรรมชาติได้

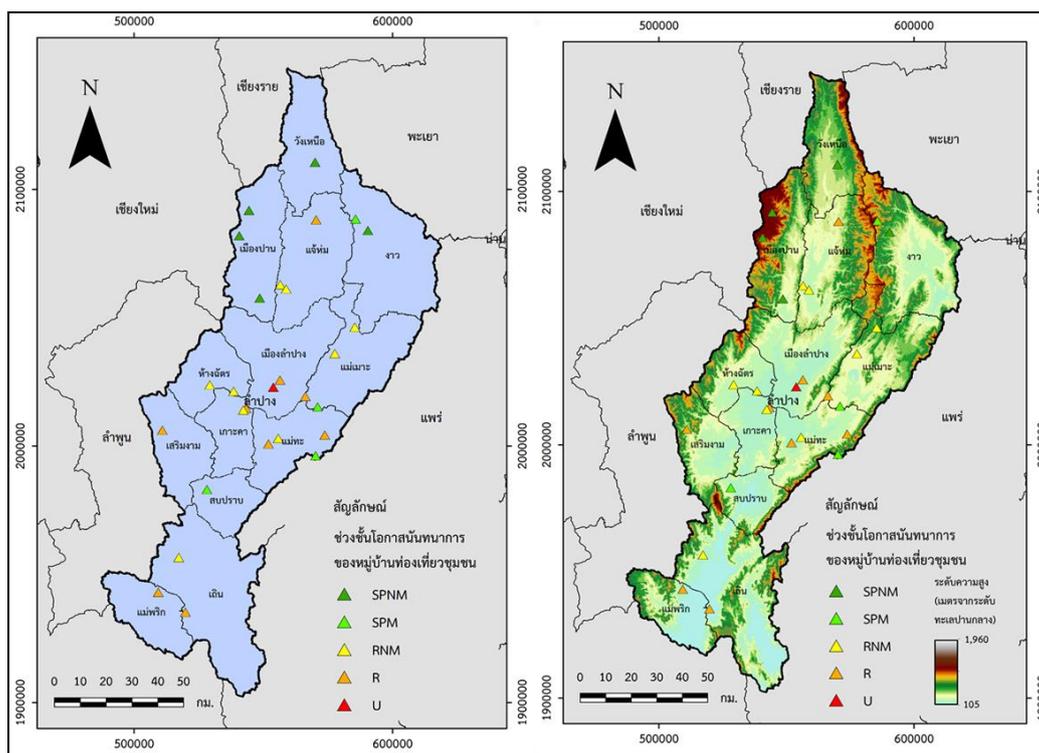
5) แหล่งท่องเที่ยวชุมชนในกลุ่มพื้นที่เมือง (U) 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านท่ามะโอ ตำบลวังเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง แหล่งท่องเที่ยวชุมชนควรมีวัตถุประสงค์ในการจัดการเขตท่องเที่ยวเขตเมือง คือ (1) ชุมชนสามารถจัดการพื้นที่ให้เกิดความทันสมัยสภาพแวดล้อมแบบเมืองหรือการปรุงแต่งที่ไม่ใช่ธรรมชาติเพื่อรองรับคนหมู่มากและกิจกรรมทางสังคมที่มีการพบปะคนจำนวนมาก (2) ชุมชนสามารถมุ่งเน้นความสะดวกสบาย รวดเร็วและปลอดภัยตามการดำรงชีพแบบเมืองและ (3) ชุมชนสามารถจัดประสบการณ์ท่องเที่ยวแบบสะดวกสบายและเน้นการปรุงแต่งที่ไม่ใช่ธรรมชาติได้ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 2 ระดับช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปาง
วิเคราะห์โดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์รายปัจจัยและรวมทุกปัจจัย

ตารางที่ 2 พื้นที่ของช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ จังหวัดลำปาง

ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ	ตารางกิโลเมตร	ไร่	ร้อยละ
พื้นที่ธรรมชาติสันโดษ (Primitive – P)	2,513.47	1,570,919	20.05
พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ (Semi-primitive Non-motorized – SPNM)	6,103.15	3,814,469	48.69
พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ (Semi-primitive Motorized – SPM)	559.96	349,975	4.47
พื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลง (Rural Natural Modified – RNM)	2,973.15	1,858,219	23.72
พื้นที่ชนบท (Rural – R)	251.96	157,475	2.01
พื้นที่เมือง (Urban – U)	69.25	43,281	0.55
แหล่งน้ำ (Waterbody – W)	63.02	39,388	0.51

ภาพที่ 3 ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปาง และหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนบนแผนที่ระดับความสูง

2. การออกแบบบทเรียนแบบโมดูล (Modular Learning)

สำหรับการอบรมการจัดการเชิงพื้นที่ของชุมชนในหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการในจังหวัดลำปางได้ออกแบบตามเขตการท่องเที่ยว 5 เขต โดยมีขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ความจำเป็นของการฝึกอบรม (Training needs analysis) การออกแบบหลักสูตรการฝึกอบรม (Training course design) ประกอบด้วย 1) ชื่อหลักสูตร 2) เนื้อหาของหลักสูตร ได้แก่ คำอธิบายรายหน่วยประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กับการแบ่งเขตช่วงชั้นนันทนาการ หน่วยการเรียนรู้การบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อสร้างประสบการณ์ในแหล่งการท่องเที่ยว โดยประยุกต์กับความต้องการของนักท่องเที่ยว มาตรฐานและแนวทางในการจัดการทางพื้นที่ในชุมชน และ 3) แนวทางจัดการเขตท่องเที่ยว คือการมุ่งสร้างประสบการณ์นันทนาการของนักท่องเที่ยวที่ขึ้นอยู่กับเขตช่วงชั้นโอกาสนันทนาการทั้ง 6 เขต ได้แก่ เขตสันโดษ เขตกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ เขตกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ เขตธรรมชาติดีดัดแปลงมีถนน เขตชนบทและเขตเมืองในแต่ละเขตตามวัตถุประสงค์การจัดการนันทนาการและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ต่างกันไปเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ท่องเที่ยว น้อยที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านการจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปางด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ การวิเคราะห์ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปางด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ พบว่าในจังหวัดลำปางไม่มีหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนที่อยู่ในกลุ่มพื้นที่ธรรมชาติสันโดษแต่พบหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนที่อยู่ในกลุ่มพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์จำนวน 5 หมู่บ้าน (ร้อยละ 17.86) หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนที่อยู่ในกลุ่มพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์จำนวน 4 หมู่บ้าน (ร้อยละ 14.29) หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลงจำนวน 9 หมู่บ้าน (ร้อยละ 32.14) หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ชนบทจำนวน 9 หมู่บ้าน (ร้อยละ 32.14) และมีหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนที่อยู่ในกลุ่มพื้นที่เมืองจำนวน 1 หมู่บ้าน (ร้อยละ 3.57) มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ กานต์ บุญเมือง (2555), วาสนา ทองตัน (2555), ขวัญฤทัย ครองยุติ (2561), คณະวนศาสตร์ (2547), ดร.ชณี เอมพันธุ์ และคณะ (2547) ที่ทำการจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำมาจัดกิจกรรมโอกาสด้านนันทนาการโดยได้วางแผนด้านนันทนาการในด้านกิจกรรม (Activities) สภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรม (Settings) และประสบการณ์ที่ได้รับจากการประกอบกิจกรรม (Experiences)

ส่วนการศึกษาการจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับการศึกษาของ Carroll (2015) ที่มุ่งจำแนกเขตช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การวางนโยบายและแผนของการท่องเที่ยวในแต่ละเขตโดยมีการวางแผนการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับเขตช่วงชั้นโอกาสนันทนาการและสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อสร้างเครือข่าย

กิจกรรมทางการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค เช่นเดียวกับการศึกษาของ Bishop and Gimblett (2000) และ Tangian et al. (2018) ที่ศึกษาแบบจำลองของการท่องเที่ยวในหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น การปรับปรุงสวัสดิการ การลดผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมอันเป็นผลมาจากการใช้ประโยชน์ที่ไม่เหมาะสมซึ่งองค์ความรู้ที่ได้สามารถนำไปออกแบบเชิงกลยุทธ์การท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน (Herlina & Praja, 2021)

2. ด้านการออกแบบบทเรียนแบบโมดูลและการสื่อสารชุมชน สำหรับการจัดการเชิงพื้นที่ของชุมชนในหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนตามช่วงชั้นโอกาสนั้นหนทางการในจังหวัดลำปางมีการสร้างแบบโมดูลการอบรมการจัดการเชิงพื้นที่ของชุมชนโดยมีการออกแบบหลักสูตรการฝึกอบรม (Training course design) ที่ประกอบไปด้วย 1) ชื่อหลักสูตร 2) เนื้อหาของหลักสูตร ที่ประกอบด้วย (ก) หน่วยการเรียนรู้ (ข) คำอธิบายหน่วยการเรียนรู้ และ (ค) เนื้อหาหลักการ แนวทางจัดการเขตท่องเที่ยวที่มุ่งสร้างประสบการณ์นั้นหนทางการของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านท่องเที่ยวจังหวัดลำปางตามเขตช่วงชั้นโอกาสนั้นหนทางการ 4 เขต ประกอบด้วย หมู่บ้านท่องเที่ยวในเขตกิ่งสันโดยไม่ใช้ยานยนต์ หมู่บ้านท่องเที่ยวในเขตกิ่งสันโดยใช้ยานยนต์ หมู่บ้านท่องเที่ยวในเขตธรรมชาติตัดแปลงมีถนน หมู่บ้านท่องเที่ยวในเขตชนบทและเขตเมือง ในแต่ละเขตจะมีวัตถุประสงค์การจัดการนั้นหนทางการและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ต่างกันไปเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ท่องเที่ยวน้อยที่สุดเป็นหลักสูตรที่ออกแบบมาเพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีในรูปแบบของการส่งผ่านความรู้ทางเทคนิคหรือข้อมูลต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของส่วนพัฒนาวิทยาศาสตร์ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ (2562)

ทั้งนี้ หลักสูตรอบรมดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิดของ กริช อัมโกชน (2540) ที่อธิบายถึงแนวขั้นตอนในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมไว้ คือ การทบทวนปัญหาที่เป็นความจำเป็นในการฝึกอบรม การระบุบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะต้องเข้ารับการฝึกอบรม การระบุภารกิจและพฤติกรรมที่เป็นปัญหา การระบุถึงวัตถุประสงค์ขั้นสูงสุดหรือพฤติกรรมตามอุดมคติและการกำหนดวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมที่เป็นไปได้ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางและชุมชนที่สนใจที่ทำการจัดการท่องเที่ยวได้มีความรู้ความสามารถในการจัดการกิจกรรมนั้นหนทางการในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนอันจะนำไปสู่ความยั่งยืนในที่สุด เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดโดยมุ่งเน้นในด้านการเรียนรู้ (Learning) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในชุมชน เช่น ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทัศนคติ (Attitude) ด้านทักษะ (Skill) และการปฏิบัติ (Practice)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีสองด้าน คือ 1) ด้านการจำแนกช่วงชั้นโอกาสนั้นหนทางการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน พบว่า การจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนั้นหนทางการของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำมาจัดกิจกรรมโอกาสด้านนั้นหนทางการควรเป็นกิจกรรมแรกเริ่มของการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อที่จะสามารถวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนให้สอดคล้องกับ สภาพ

แวดลอมชุมชนและออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ท่องเที่ยว
น้อยที่สุด 2) ด้านการออกแบบบทเรียนแบบโมดูลและการสื่อสารชุมชน สำหรับการสื่อสารชุมชนต้อง
มุ่งให้ชุมชนมีพลังอำนาจในการสร้างสื่อเพื่อที่จะเปลี่ยนให้ชุมชนเป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารอันนำไปสู่
การจัดการเชิงพื้นที่ของชุมชนในหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ

สรุป

การจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปาง ด้วยระบบ
สารสนเทศภูมิศาสตร์ พบว่า ช่วงชั้นโอกาสนันทนาการการท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางอยู่ในกลุ่ม
พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดยไม่ใช่ยานยนต์ รองลงมาได้แก่ พื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลง
พื้นที่ธรรมชาติสันโดย พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดยใช่ยานยนต์ พื้นที่ชนบท พื้นที่เมืองตามลำดับ ชุมชนใน
แต่ละเขตจะต้องวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การจัดการ
นันทนาการและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวตามเขตช่วงชั้นโอกาสนันทนาการเพื่อให้นักท่องเที่ยว
เกิดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับแต่ละเขตพื้นที่และส่งผลกระทบต่อพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างน้อยที่สุด

การออกแบบบทเรียนแบบโมดูลและการสื่อสารชุมชนต้องมีการออกแบบโมดูลและการสื่อสาร
ชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนรับรู้ถึงหลักการ ประโยชน์ของการจำแนกช่วงชั้นโอกาสนันทนาการเพื่อให้
สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การจัดการนันทนาการและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ต่างกันไปใน
แต่ละเขตและสามารถเผยแพร่องค์ความรู้สู่ประชาชนได้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปางด้วยระบบ
สารสนเทศภูมิศาสตร์ การศึกษาด้านสารสนเทศศาสตร์ควรมีการประเมินปัจจัยทางด้านสังคม
ควบคู่กับทางด้านกายภาพโดยพิจารณาตัวแปรในหลายด้านที่มีผลต่อการบริหารกิจกรรมนันทนาการ
ในแหล่งท่องเที่ยว

2. ด้านการออกแบบหลักสูตร การออกแบบโมดูลหลักสูตรอบรมชุมชนในพื้นที่บริการการการ
ท่องเที่ยวของชุมชนควรออกแบบหลักสูตรที่ประกอบด้วยหลักสูตรย่อย 4 หลักสูตร ตามเขต
นันทนาการเนื่องจากแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันในด้านการบริหารจัดการและการบริหารกิจกรรม
นันทนาการ โดยแต่ละหลักสูตรควรเปิดโอกาสให้ชุมชนออกแบบกิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมกับ
ระบบนิเวศ สิ่งแวดลอม ความชำนาญของชุมชน ทักษะ ทรัพยากรทางธรรมชาติและสังคมในแต่ละ
ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กริช อัมโภชน. (2540). *การฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารงานฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ขวัญฤทัย ครองยุติ, ดวงศิริ ภูมิวิษณุเวช และ นฤมล สุमार. (2561). การประเมินและจำแนกช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 12(3), 102–117. สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/journaldttc/article/view/240951>
- คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2547). *คู่มือการจำแนกเขตท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดรรรชนี เอมพันธุ์, สุทัศน์ วรรณะเลิศ และเรณูภา รัชโน. (2547). *คู่มือการจำแนกเขตท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยหลักการช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เพชรศรี นนทศรี. (2561). รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 8(2), 47–65. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jitt/article/view/25298>
- วาสนา ทองตัน. (2555). การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อจำแนกเขตการท่องเที่ยวด้วยหลักการช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 8(1), 1–30. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jitt/article/view/25371>
- ศศิกันต์ บุญเมือง, ดรรรชนี เอมพันธุ์ และ สันต์ เกตุปราณีต. (2556). การประยุกต์ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการในการจัดการพื้นที่กางเต็นท์ในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน. *วารสารวนศาสตร์ไทย*, 31(3), 65–74. สืบค้นจาก <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/tjf/article/view/255620>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ. (2562). *การวิเคราะห์ขีดความสามารถในการรองรับพื้นที่*. กรุงเทพฯ: แสงสว่างเวิลด์เพรส.
- Aklibaşında, M., & Bulut, Y. (2014). Analysis of Terrains Suitable for Tourism and Recreation by Using Geographic Information System (GIS). *Environ Monit Assess*, 186, 5711–5719. <https://doi.org/10.1007/s10661-014-3814-6>
- Bayarsaikhan, T., Kim, S. & Tommy, G. T. (2020). International Tourists' Destination Choice Differences According to Plog's Personality Types: Analyzing the Case of Mongolia Based on The Recreation Opportunity Spectrum. *International Journal of Urban Sciences*, 24(4), 485–515. <https://doi.org/10.1080/12265934.2020.1771195>

- Bishop, I. D., & Gimblett, H. R. (2000). Management of Recreational Areas: GIS, Autonomous Agents, and Virtual Reality. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 27(3), 423–435. <https://doi.org/10.1068/b2637>
- Brown, P. J. (1982). Recreation Opportunity Spectrum with Implications for Wildlife Oriented Recreation. *Conference Proceeding Transactions of The Forty–Seventh North American Wildlife And Natural Resource Conference*. (pp. 705–711). Missoula: University of Montana.
- Carrol, J. (2015). Developing a Measurement Protocol for the Tourism Opportunity Spectrum. *Scholarworks.umass.edu*. Retrieved 2020, June 10, from <https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1082&context>.
- Herlina, S., Leily S R., & Praja, F. (2021). Recreation Opportunity Spectrum Analysis of Strategic Area Tourism Destination Pelang Region. *E–Journal of Tourism*, 8(2), 172–183. <https://doi.org/10.24922/eot.v9i2.91384>
- Huang, C., & Confer, J. J. (2009). Applying The Tourism Opportunity Spectrum Model in Nature–Based Tourism Management. *Managing Leisure*, 14(4), 247–257. <https://doi.org/10.1080/13606710903204449>
- Tangian, D., Bernadain, D. P, Seska M. H., & Mengko. (2018). Model Micro–ROS in Utilization of Sustainable Tourism. In *Proceedings of the First International Conference on Applied Science and Technology (iCAST 2018)*, (pp. 181–185). Atlantis.
- Zeng, W., Zhong, Y., Li, D., & Deng, J. (2021). Classification of Recreation Opportunity Spectrum Using Night Lights for Evidence of Humans and POI Data for Social Setting. *Sustainability*, 13(14), 7782; <https://doi.org/10.3390/su13147782>